

Marta Więckiewicz

Z epoki kredy do epoki krzemu : o ewolucji polonistyki

Teksty Drugie : teoria literatury, krytyka, interpretacja nr 3 (147), 120-129

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marta Więckiewicz

Z epoki kredy do epoki krzemu. O ewolucji polonistyki

Edward Balcerzan w tekście zatytułowanym *W stronę genologii multimedialnej* wyraził pogląd, że „izolacja literatury jako faktu monomedialnego, spowodowana wynalazkiem Gutenberga, staje się poważnie zagrożona w epoce upowszechnienia Internetu”¹. Istotnie, Internet jest przestrzenią niezwykle gościnną dla literatury, ale jednocześnie powoduje przeobrażanie się form i zjawisk literackich. Zmiany dotyczące funkcjonowania literatury w czasach ekspansji nowych mediów stanowią element szerszego nurtu przemian, jakim podlegają różnorodne teksty kultury, które wcześniej funkcjonowały w świecie analogowym, a obecnie znalazły się w przestrzeni cyfrowych i interaktywnych nowych mediów. Ewolucji lub też (jak wolą twierdzić inni) rewolucji związanej z upowszechnianiem się technologii informacyjnych nie mogli więc nie dostrzec badacze literatury, dydaktycy czy nauczyciele języka polskiego. Jednak o ile fakt istnienia powiązań między zjawiskami literackimi i nowymi mediami dostrzeżono i uznano za oczywisty, o tyle pewne problemy, a nawet kontrowersje, wiążą się z tym, w jaki sposób owe zależności badać i w jaki sposób wykorzystywać je w praktyce szkolnej.

Marta Więckiewicz

– dr, adiunkt w Zakładzie Filmu i Nowych Mediów w Instytucie Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Zainteresowania badawcze: genologia nowych mediów, antropologia Internetu, komunikacja *online*. Autorka książki *Blog w perspektywie genologii multimedialnej*. Kontakt: marta.wieckiewicz@gmail.com

1 E. Balcerzan *W stronę genologii multimedialnej*, „Teksty Drugie” 1999 nr 6, s. 18.

Wskazane kwestie są rozważane w opracowaniach opublikowanych przez Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w serii „Polonistyka Elektroniczna” i właśnie ta seria jest przedmiotem niniejszej recenzji. Dwa pierwsze tomy cyklu, *E-polonistyka* i *E-polonistyka 2*, to pokłosie konferencji naukowych, które w 2007 i w 2009 roku odbyły się w Katedrze Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego w Instytucie Filologii Polskiej KUL². Oba tomy zredagowali Aleksandra Dziak i Sławomir Jacek Żurek. Po wymienionych publikacjach w serii ukazała się monografia *Edukacja polonistyczna w dobie dygitalizacji* autorstwa Aleksandry Dziak. Prace łączy wątek ewolucji polonistyki pod wpływem ekspansji nowych technologii.

Pierwszą część *E-polonistyki* cechuje dwudzielna kompozycja. Poruszono tu temat badań literaturoznawczych oraz praktyki szkolnej. Teksty dotyczące tych dwóch aspektów analizowanego problemu poprzedza wprowadzenie Sławomira Jacka Żurka. Jego zdaniem wpływ rozwoju nowych środków przekazu na polonistykę jest widoczny, jednak badacz ocenia ten wpływ zarówno w procesie badawczym, jak i dydaktycznym jako niewystarczający. Należy jednak podkreślić, że zainteresowanie kwestią oddziaływania mediów elektronicznych na literaturę oraz możliwością wykorzystywania nowych zjawisk w praktyce szkolnej wciąż się zwiększa i wielu autorów, których artykuły opublikowano w *E-polonistyce* (i w *E-polonistyce 2*), już wcześniej analizowało problem relacji między literaturą i nowymi mediami czy też kwestię ewolucji formy i treści lekcji języka polskiego pod wpływem popularyzacji nowych technologii.

Wracając do tematu dwudzielności tomu *E-polonistyka*, należy stwierdzić, że taki układ tekstów jest odzwierciedleniem dwóch istotnych kierunków zainteresowań badaczy i praktyków zajmujących się formą polonistyki w czasach dynamicznego rozwoju nowych mediów, a jednocześnie porządkuje ujętą w tytule tomu problematykę, tak że jest ona czytelna dla odbiorców. W dziale *E-literaturoznawstwo* wyróżniono dwa bloki tematyczne. Są to: literatura hipertekstowa i metodologia badań nad e-literaturą, natomiast dział

2 Pierwsza konferencja poświęcona e-polonistyce odbyła się w 2007 roku. Znacząca była nie tylko treść dyskusji podczas konferencji, ale i sama forma wydarzenia: przeprowadzono transmisję za pośrednictwem telewizji internetowej iTv. Była to jedna z pierwszych w Polsce tego rodzaju transmisji dla użytkowników telefonów komórkowych. Internauci mogli nie tylko odbierać obraz i dźwięk, ale również zadawać prelegentom pytania za pośrednictwem czatu. Po pierwszej konferencji, której transmisję obserwowało 4000 osób, w 2009 roku zorganizowano kolejne spotkanie naukowe dotyczące e-polonistyki i tym razem również zadbano o możliwość udziału w obradach dzięki transmisji internetowej. M. Maj, „*e-polonistyka*” w *komputerach i na komórkach*, 20.11.2007, http://di.com.pl/news/18197,0,e-polonistyka_w_komputerach_i_na_komorkach.html (dostęp: 10.08.2013); [Mariusz] *e-polonistyka 2*, 03.12.2009, <http://techsty.ehost.pl/elektroblog/?p=146>, [10.08.2013]; *E-polonistyka*, <http://www.kul.pl/e-polonistyka,15553.html> (dostęp: 10.08.2013).

E-dydaktyka podzielono na trzy części: w pierwszej podjęto próbę określenia trendów w rozwoju współczesnej dydaktyki, w drugiej skupiono się na e-warsztacie polonisty, a w trzeciej – na nowych metodach pracy na lekcjach języka polskiego.

W części dotyczącej literatury hipertekstowej opublikowano artykuł, w którym Emilia Branny przeanalizowała relacje między powieścią i powieścią hipertekstową, zwracając uwagę m.in. na rodzaje hipertekstu, przestrzenny zapis, kształt narracji oraz sposoby lektury powieści hipertekstowej. W artykule *Literatura hipertekstowa – ewolucja tradycji czy tradycji zaprzeczenie?* Małgorzata Janusiewicz nawiązała do tradycji literackich, aby pokazać ewolucję literatury związaną z pojawieniem się nieznanych wcześniej możliwości technicznych. Badaczka wskazała na takie cechy literatury hipertekstowej jak wariantowość, interaktywność czy multimedialność. W tym, a także w wielu innych tekstach z omawianej pracy zbiorowej trafnie podkreślono aktywność czytelnika, którego rola nie ogranicza się jedynie do odbioru dzieła – współtworzy on bowiem hipertekst. Temat literatury hipertekstowej rozwinęła Agnieszka Przybyszewska. Autorka zwróciła uwagę na takie cechy e-literatury jak wizualność, architektoniczność i przestrzenność, a także wskazała na ciągłość zjawisk literackich związanych z hipertekstem. Interesujące treści przynosi tekst *Remediacja – cyfrowa adaptacja dzieł literackich* Doroty Sikory. Badaczka poświęciła uwagę cyfrowym adaptacjom dzieł literackich, podkreślając związki między światem tekstów analogowych i cyfrowych, ale nie ignorując różnic związanych np. z możliwościami hiperłączy.

Na wyjątkową uwagę zasługują artykuły dotyczące metodologii badań nad e-literaturą. Mają one szczegółowy charakter, co może ucieszyć wielu badaczy rozważających, w jaki sposób analizować zjawiska literackie związane z ekspansją nowych mediów. Andrzej Pająk skupił się na roli hipertekstu w badaniu literatury, opisując metody i narzędzia, w tym programy komputerowe, które mogą wzbogacić warsztat naukowca (interesującą propozycją jest chociażby tworzenie cyfrowych map myśli). Mariusz Pisarski rozwinął temat metodologii w artykule *Pułapki metodologiczne w badaniach nad literaturą cyfrową*. Badacz zwrócił uwagę na potrzebę redefinicji tekstu i uwzględniania specyfiki tekstu w środowisku cyfrowym. Ponadto Ewa Szczęsna przedstawiła rozważania na temat struktury tekstowej Internetu. Badaczka uwypukliła kwestię wpływu nowych technologii na procesy komunikacji, a także zwróciła uwagę na nowy sposób funkcjonowania tekstu i dyskursu w mediach cyfrowych. Najmniej spójny z całością tomu jest artykuł Pawła Rybszlegera, w którym autor poddał analizie czat internetowy, skupiając się na kształcie rozmowy i odwołując się do językoznawczej metody analizy konwersacyjnej (można by też ująć rzecz inaczej: ten tekst mógłby być załącznikiem trzeciego działu w tomie – działu dotyczącego e-językoznawstwa).

W bloku *E-dydaktyka* kilka artykułów poświęcono nowym kierunkom w nauczaniu. Tę część otwiera tekst *Aktualne trendy w przekazywaniu wiedzy drogami elektronicznymi*, którego autorem jest Wojciech Cellary. Badacz zwrócił uwagę na coraz większą rolę polonistyki w zmieniającym się świecie. Wiąże się to z rosnącym znaczeniem kompetencji komunikacyjnych. Wśród tytułowych trendów badacz wymienił takie zjawiska jak wypieranie dokumentów papierowych przez elektroniczne, przechodzenie od tekstu do multimediiów, interaktywność odbioru treści, zanikanie granicy między autorem a odbiorcą czy rozwój społeczności w sieci. Podobnie, bo równie szeroko, możliwości wykorzystania technologii informacyjnych w dydaktyce ujęła Agnieszka Majcherczyk. Badaczka ukazała nowe technologie jako narzędzia promocji czytelnictwa i zwróciła uwagę na przydatne w tej mierze dokumenty oświatowe. Ponadto słusznie podkreśliła konieczność wprowadzenia nowych treści na lekcjach języka polskiego, rozwijania umiejętności weryfikowania źródeł informacji, wykorzystywania Internetu w sposób nie tylko instrumentalny, ale i twórczy. Autorka wspomniała też o tak istotnym problemie, jak plagiatowanie treści. Natomiast Katarzyna Łupińska przeanalizowała możliwości wykorzystania technologii informacyjnych w biblioterapii, wskazując na przydatność gier komputerowych czy blogów.

W dalszej kolejności w dziale *E-dydaktyka* znalazły się teksty dotyczące e-warsztatu nauczyciela polonisty: *E-biblioteki* Doroty Katarzyny Holajdy, *Internetowy Klub Nauczycieli Języka Polskiego „Pomagamy uczyć”* Magdaleny Marzec, *Polonistyczne czasopisma dydaktyczne online (rekonesans)* Magdaleny Ostrokułskiej i *E-podręcznik do języka polskiego* Mirosława Wobalisa. Z publikacji tych wyłania się nowy kształt lekcji języka polskiego i zestaw nowych kompetencji nauczyciela polonisty, który m.in. potrafi korzystać z polonistycznych czasopism dydaktycznych w sieci oraz z zasobów elektronicznych bibliotek, zna interaktywne, hipertekstowe i multimedialne narzędzia kształcenia, a ponadto funkcjonuje w internetowym środowisku nauczycieli, korzystając z dobrodziejstw Web 2.0, a więc wymienia się materiałami dydaktycznymi i dzieli się doświadczeniami zawodowymi. Ponadto Anna Słószarz w artykule *Szkolny polonista wobec imperium ekranów* podjęła problem roli obrazu we współczesnym świecie, dostrzegając rozdźwięk między edukacyjnymi wyzwaniem i praktyką szkolną. Badaczka zwróciła uwagę na konieczność rozwijania umiejętności pozyskiwania, selekcjonowania, porządkowania, interpretowania i prezentowania informacji przy użyciu nowych mediów, a jednocześnie podkreśliła obawy przed ograniczaniem refleksji i kreatywności na rzecz dbania o efektywność działań.

Dział *E-dydaktyka* obfituje także w artykuły na temat nowych metod pracy na lekcjach języka polskiego: Renata Bryzek skupiła się na możliwościach prezentacji multimedialnej, Aleksandra Dział poruszyła kwestię przydatności

programów multimedialnych w edukacji polonistycznej, a Marek Szafraniec opisał WebQuest – interaktywną metodę kształcenia na odległość. U wymienionych autorów widać troskę o to, by wizualizacja pomagała uczniom w przyswajaniu informacji, sprzyjała ich zaangażowaniu w proces dydaktyczny i rozwijała umiejętność odbioru różnych tekstów kultury. Artykuły te zawierają wiele inspiracji i praktycznych wskazówek, jakie nauczyciele-poloniści mogą wykorzystać w codziennej praktyce szkolnej. Nieco ogólniejszy charakter mają teksty: *E-kształcenie – nowe możliwości polonistyki* Małgorzaty Latoch-Zielińskiej i *Nowoczesne II w procesie samokształcenia polonistycznego* Pawła Sporka.

Prawdopodobnie chęć sprostania wyzwaniu interdyscyplinarności czy wszechstronności ujęcia problemu sprawiła, że w drugim tomie serii „Polonistyka Elektroniczna” nie utrzymano dychotomii, jaką zastosowano w publikacji pierwszej. W konsekwencji *E-polonistyka 2* nie ma tak przejrzystej i precyzyjnej konstrukcji, jak część ją poprzedzająca, ale zaprezentowane tu zagadnienia są bardziej zróżnicowane (oprócz kontynuacji działu *E-literaturoznawstwo* pojawiają się również części: *E-podstawy*, *Od e-sztuki do e-języka* oraz *E-źródła*).

W części *E-podstawy* opublikowano trzy teksty porządkujące zagadnienia związane z prawnymi czy pedagogicznymi aspektami nowych form kształcenia. Dorota Holajda dokonała przeglądu prawnych podstaw kształcenia na odległość w Polsce i stwierdziła: „Polski system edukacyjny zaczyna doceniać kształcenie na odległość. Czekamy, aby proces legislacyjny ostatecznie się zakończył, otwierając nowe możliwości organizacji zajęć”. Anna Fatyga w artykule *Treści polonistyczne wobec zagadnień związanych z technologią informacyjną (II) – z perspektywy nauczyciela gimnazjum i liceum* podkreśliła korzystne zmiany w podstawie programowej, tzn. uwzględnianie umiejętności związanych z nowymi technologiami. Interesujące ustalenia przynosi tekst Aleksandry Dziak, która przeanalizowała problem pedagogiczno-psychologicznych podstaw e-kształcenia (badaczka rozwinęła tę kwestię w książce, która jest trzecią częścią serii „Polonistyka Elektroniczna”).

W dziale *Od e-sztuki do e-języka* autorzy podjęli rozważania nad różnymi zagadnieniami, które łączy płaszczyzna nowych mediów. Tę część otwiera tekst Ewy Szczęsnej *Digitalne reinterpretacje sztuki*. Autorka nakreśliła tu teoretyczne ramy badań nad sposobami funkcjonowania sztuki w nowych mediach, odwołując się do możliwości, jakie daje hermeneutyka. Badaczka zwróciła uwagę na to, że pojawienie się nowego medium inicjuje zwykle trzy możliwe sposoby reinterpretacji tekstów sztuki: zapożyczenia tekstów zastanych (np. zamieszczane w Internecie cyfrowe wersje dzieł sztuki wykreowanych w innych mediach), przejawy kreacji nowomediálních (reinterpretacje i kreacje intencjonalne), wpływ struktur oraz form tekstowych na kształt sztuki zastanej (omówione na przykładzie poezji). Badaczka dostrzegła, że w każdym

z wypadków digitalnych reinterpretacji sztuki mamy do czynienia „z grą powtórzenia (recyclingu) i różnicy (kreacji)”. Bogusława Bodzioch-Bryła w artykule *Poezja polska po 1989 roku w drodze ku nowym mediom* napisała o nowych możliwościach literatury w środowisku cyfrowym. Jak zaznaczyła, dawne eksperymenty związane z odchodzeniem od linearności stanowią obecnie istotny nurt literacki. Cechują go takie wyznaczniki jak wykorzystanie zabiegów wizualnych, poetyka wideoklipu, interaktywność czy sięganie po formę i estetykę typową dla gier komputerowych. Natomiast Marta Stolarz zauważyła, że „umiejętności informatyczne [...] są wykorzystywane także do celów artystycznych”. Mowa tu o poezji, którą pisze się w języku programowania, czyli w języku sztucznym. Językoznawczym akcentem w omawianym dziale jest tekst „*Banki, szkoła, ściąg*”. *Językowy obraz edukacji w nazwach rosyjskich, niemieckich i polskich witryn internetowych* Anny Ślósarz. Cel artykułu to rekonstrukcja językowych obrazów edukacji zawartych w nazwach internetowych witryn edukacyjnych (wiele z nich to bazy ściąg).

Dotyczące poezji teksty Bogusławy Bodzioch-Bryły i Marty Stolarz, opublikowane w omówionym wyżej dziale *Od e-sztuki do e-języka*, mogłyby również dobrze znaleźć się w kolejnej części tomu, tzn. *E-literaturoznawstwo*. Opublikowano tu tekst Marcina Chruściela pt. *Nowe formy i narzędzia twórczości literackiej na gruncie polskim – próba oceny perspektyw*, w którym autor zwrócił uwagę na potrzebę badań nad hipertekstualnością czy net artem i nawiązał do pierwowzorów tych zjawisk, np. eksperymentów liberackich. Agnieszka Smaga skupiła się na interaktywnym modelu percepcji odbiorczej w poezji formistycznej, odwołując się do twórczości Tytusa Czyżewskiego i zestawiając ją z hipertekstem. Badaczka nakreśliła interesujące relacje między literaturą i bazami danych. W dalszej części opublikowano tekst Macieja Maryla – autora podejmującego problem pozornego otwarcia hipertekstu. W rozważaniach dotyczących komunikacyjnego modelu hiperprozy badacz podkreślił, że wolność kreacji cechuje zarówno autora, jak i czytelnika, a więc dzieło jest wynikiem ich współdziałania. Autor wskazał zestaw możliwych w hiperprozie strategii komunikacyjnych. Zasluguje to na uwagę, ponieważ otwarte teksty zdają się wymykać porządkującym ustaleniom. Natomiast Agnieszka Przybyszewska przedstawiła wątpliwości dotyczące istnienia e-liberatury. Krytyczna analiza doprowadziła autorkę do wniosku, że termin „e-liberatura” opisuje tylko jeden tekst, zatem posługiwanie się tym pojęciem nie jest zasadne.

Tom *E-polonistyka 2* został zwieńczony działem *E-źródła*, w którym opublikowano opracowanie Marioli Wilczak pt. *Internetowe źródła wiedzy o literaturze Instytutu Badań Literackich PAN – inicjatywy, projekty, problemy*, a także artykuł Małgorzaty Latoch-Zielińskiej *Muzeum na ekranie. O e-nauczaniu muzealnym*. Obie publikacje pokazują, w jaki sposób dzięki nowym technologiom

można zwiększać dostępność i zakres możliwości wykorzystania zbiorów archiwalnych/muzealnych.

Trzecią publikacją wydaną w serii „Polonistyka Elektroniczna” jest monografia *Edukacja polonistyczna w dobie dygitalizacji* autorstwa Aleksandry Dziak. Książka dobrze wpisuje się w kształt serii, zarówno z uwagi na treści dotyczące wykorzystania technologii informacyjnych w edukacji polonistycznej, jak i ze względu na rozłożenie akcentów teoretycznych i praktycznych. Autorka wiele uwagi poświęca ustaleniom o charakterze teoretycznym, ponieważ w literaturze przedmiotu dostrzega braki w tym zakresie, ale jednocześnie wskazuje pomysły wykorzystania nowych technologii w praktyce szkolnej.

W czterech rozdziałach Aleksandra Dziak przedstawia zarys najistotniejszych zagadnień związanych z e-kształceniem na poziomie ponadgimnazjalnym. Badaczka rozpoczyna od wyjaśnienia problemów definicyjnych, sporządzenia rysu historycznego oraz opisu stanu prawnego, następnie przedstawia psychologiczno-pedagogiczny wymiar e-kształcenia, ponadto analizuje wybrane zjawiska literackie, kulturowe i językowe ery digitalnej, a kończy na omówieniu elementów składowych procesu dydaktycznego w e-kształceniu polonistycznym.

Pierwszy rozdział książki uświadamia czytelnikowi, że w kwestii edukacji na odległość panuje chaos terminologiczny. Badaczka wskazuje na odmienność pojemności znaczeniową pojęć, które niewtajemniczonemu czytelnikowi mogą wydawać się synonimiczne. Widać tu próbę całościowego ujęcia problemu – począwszy od objaśniania kwestii prymarnych, aż po zwracanie uwagi na niuanse (np. pozornie nieznaczące mankamenty analizowanych propozycji terminologicznych). Gdy wielu autorów analizujących współczesne osiągnięcia stara się podkreślić ich nowatorski charakter i odrębność wobec wszelkich wcześniejszych dokonań, Aleksandra Dziak trafnie pokazuje ewolucję edukacji od kształcenia korespondencyjnego do e-kształcenia (choć tu czytelnik może poczuć się skonfundowany teorią, że korzenie edukacji na odległość tkwią w takim wydarzeniu biblijnym, jak przekazanie Mojżeszowi zapisu dekalogu na kamiennych tablicach). Idea edukacji na odległość funkcjonowała więc od wieków, jednak dawniej narzędzia nie pozwalały na jej pełną realizację – np. radio nie ułatwiało interakcji, a ogólnie wyznaczone godziny audycji nie pozwalały na personalizację procesu kształcenia.

Narzędziem przełomowym, które pozwoliło na pełniejsze urzeczywistnienie wcześniejszych pomysłów, okazał się Internet. Rozwój sieci łączy się ze zmianą sposobu myślenia o tym, jak można realizować proces kształcenia. Tę zmianę widać już od dawna w środowiskach eksperckich, nie skutkuje ona jednak pojawieniem się odpowiednich podstaw prawnych e-kształcenia w Polsce. Interesujące są wynikające z analizy dokumentów obserwacje badaczki, że próby wprowadzania regulacji prawnych niekiedy skutkowały wręcz

powstawianiem ograniczeń, które eksperci uznali za szkodliwe dla rozwoju edukacji na odległość.

W rozdziale drugim Aleksandra Dziak zwraca uwagę na psychologiczno-pedagogiczny wymiar e-kształcenia. Teoretyczne tło kształcenia na odległość autorka kreśli, odwołując się do konstruktywizmu, behawioryzmu i kognitywizmu. Nauczycieli (nie tylko polonistów) zainteresować mogą podrozdziały dotyczące nowej roli i nowych kompetencji nauczyciela, a także zmieniającej się pozycji ucznia w procesie e-kształcenia. Autorka podkreśla, że nauczyciel odgrywa tu rolę przewodnika, konsultanta, doradcy, organizatora procesu kształcenia, moderatora dyskusji. Ta zmiana skorelowana jest z ewolucją sposobu postrzegania osoby uczącej się, której przypisuje się większą niż dotąd samodzielność. Badaczka zasygnalizowała kilka ważnych kwestii dotyczących interakcji pedagogicznych między nauczycielem i uczniem w perspektywie współczesnych przemian cywilizacyjnych. Jest to zagadnienie istotne i warto w przyszłości poświęcić mu odrębne opracowanie. Nie chodzi tu jednak o budowanie idealnego modelu interakcji między nauczycielem i uczniem, lecz raczej o pokazanie pewnych ram, w których obrębie osoby biorące udział w procesie e-kształcenia mogłyby się poruszać, i o wyjaśnienie, na czym w praktyce mają polegać relacje nauczyciela i uczniów w komunikacji online.

Uzasadnione jest podejście, które Aleksandra Dziak prezentuje w rozdziale trzecim: *Wybrane zjawiska literackie, kulturowe i językowe ery dygitalnej* – nie sposób byłoby tu zastosować innego ujęcia niż celowy wybór. Włączenie do rozdziału części dotyczącej dostosowania podstawy programowej do wyzwań digitalizacji świadczy o dbałości autorki, by przekazać grupie docelowej kompleksową informację na temat analizowanych problemów. Badaczka wskazała, jakie możliwości omawiania treści dotyczących nowych mediów stwarza obecna podstawa programowa, a jakie zagadnienia powinny się znaleźć w programie e-kształcenia polonistycznego. Aleksandra Dziak czytelnie nakreśliła relacje między poezją, prozą, dramatem i nowymi mediami, wskazując wcześniej na hipertekst jako istotny składnik kultury i nie zapominając też o tekstach pozaliterackich. Autorka skupiła się nie tylko na ogólnych problemach rodzaju i gatunku w nowych mediach, ale też przeszła do sfery realizacji, podając odpowiednie przykłady (inspirujące dla nauczycieli polonistów mogą być wskazówki dotyczące możliwości odniesienia do blogów, fanfików czy gier komputerowych podczas lekcji języka polskiego). Ponadto badaczka odwołała się do wybranych zjawisk językowych, akcentując konieczność zaznajamiania uczniów ze specyfiką procesu komunikacji internetowej, z zasadami netykiety oraz z negatywnymi konsekwencjami anonimowości w sieci (manipulacja, agresja językowa).

W rozdziale czwartym zatytułowanym *Proces dydaktyczny i jego elementy składowe w e-kształceniu polonistycznym* Aleksandra Dziak poruszyła takie istotne

dla nauczycieli polonistów kwestie jak zasady dydaktyczne (m.in. systemowość i systematyczność) czy formy organizacji pracy (uczenie się w dowolnym czasie i miejscu, budowanie wirtualnej klasy). Autorka wspomniała, że nauczyciele podejmują intuicyjne próby przeniesienia procesu kształcenia do przestrzeni nowych mediów, ale po lekturze omawianego opracowania z pewnością ich poszukiwania będą w większym stopniu uporządkowane. Badaczka pokazała chociażby, w jaki sposób dobrze znane nauczycielom metody dydaktyczne można wykorzystywać w nowych formach edukacji polonistycznej. Oprócz takich metod jak metody asymilacji wiedzy czy metody praktyczne Aleksandra Dziak omówiła metody eksponujące wartości. W ten sposób badaczka podkreśliła, że technologie edukacyjnych nie stosuje się jedynie w celu usprawnienia procesu uczenia się, ale umożliwiają one także budowanie odniesień do sfery etyki za pomocą narzędzi i przekazów bliskich uczniom. Badaczka wymieniła również środki dydaktyczne, z jakich mogą korzystać nauczyciele organizujący proces e-kształcenia, np. czaty, wideokonferencje, Second Life, fora internetowe, blogi, e-podręczniki, podcasty, platformy edukacyjne i inne. Autorka wspomniała ponadto o nowych sposobach oceniania, m.in. przy wykorzystaniu e-portfolia.

Aleksandra Dziak trafnie odwołała się do stosowanych przez Marca Prensky'ego pojęć: „cyfrowi imigranci” (nauczyciele) i „cyfrowi tubylcy” (uczniowie), ponieważ wskazują one na podłoże możliwych problemów związanych z organizacją procesu e-kształcenia. Autorzy, których opracowania złożyły się na serię „Polonistyka Elektroniczna”, dostrzegli, że jeśli proces kształcenia „cyfrowych tubylców” będzie organizowany przez „cyfrowych ignorantów”, to szkoła będzie przez tych pierwszych postrzegana jako skansen. Sławomir Jacek Żurek słusznie podkreślił we wprowadzeniu do drugiej części *E-polonistyki*: „Jeśli polonistyka nie ma się stać dyscypliną anachroniczną, trzeba dołożyć starań, żeby wychodziła naprzeciw [...] cyfrowym wyzwaniom”, dlatego też zmiany związane z technologicznymi uwarunkowaniami obiegu tekstów kultury, z coraz większą samodzielnością czytelnika, z koniecznością uwzględniania specyfiki nośnika nie mogą być ignorowane na lekcjach języka polskiego.

Niewątpliwą zaletą serii „Polonistyka Elektroniczna” jest równowaga między teorią i praktyką. Nauczyciele pracujący w zmieniającej się szkole potrzebują rzeczowych wskazówek, w jaki sposób zachęcić uczniów, by zeszli z utartych ścieżek, którymi niejednokrotnie podążają, korzystając z sieci, i dotarli do rejonów mniej uczęszczanych, a fascynujących. Wskazanie nowych treści, które należałoby włączyć do materiału omawianego na lekcjach języka polskiego, jest zadaniem trudnym i nie ułatwia go hermetyczny język prac naukowych na temat e-literatury. Autorom, których teksty opublikowano w serii „Polonistyka Elektroniczna”, udało się jednak wskazać (często w odwołaniu do

własnych doświadczeń), w jaki sposób w procesie kształcenia polonistycznego można wykorzystać potencjał nowych technologii.

W omawianej serii wyraźna jest przewaga zagadnień literaturoznawczych nad językoznawczymi, ale wydaje się, że zostanie ona zniwelowana w kolejnej publikacji. Może o tym świadczyć konferencja *E-polonistyka 3* (11-12 kwietnia 2013 roku), podczas której większy nacisk położono na zagadnienie oddziaływania nowych mediów na język. Problem ewolucji polonistyki pod wpływem nowych technologii oraz reagowania systemu edukacji na zmiany cywilizacyjne ma charakter wielowątkowy, a działalność badaczy zajmujących się tymi problemami cechuje dynamizm, co dobrze widać w przyszłości serii „Polonistyka Elektroniczna”.

Abstract

Marta Więckiewicz

UNIVERSITY OF WARMIA AND MAZURY IN OLSZTYN

From the cretaceous to the age of silicon. On the evolution of Polish philology

Review: *E-polonistyka*, A. Dziak, S.J. Żurek, eds., „Polonistyka Elektroniczna” vol. 1, ed. 2, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012. *E-polonistyka 2*, red. A. Dziak, S.J. Żurek, „Polonistyka Elektroniczna” t. 2, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012. A. Dziak, *Edukacja polonistyczna w dobie dygitalizacji*, „Polonistyka Elektroniczna” vol. 3, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012.